

Vergaderjaar 2024–2025

21 501-32

Landbouw- en Visserijraad

Nr. 1705

VERSLAG VAN EEN SCHRIFTELIJK OVERLEG

Vastgesteld 21 mei 2025

De vaste commissie voor Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur heeft een aantal vragen en opmerkingen voorgelegd aan de Minister en de Staatssecretaris van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur over de brief van 13 mei 2025 over Geannoteerde agenda Landbouw- en Visserijraad van 26 mei 2025 (Kamerstuk 21 501-32, nr. 1704), over de brief van 7 april 2025 over Verslag van de Landbouw en Visserijraad 24 maart 2025 (Kamerstuk 21 501-32, nr. 1703, over de brief van 28 maart 2025 over het Fiche: Mededeling: Visie voor Landbouw en Voedsel (Kamerstuk 22 112, nr. 4016), over de brief van 11 april 2025 over het Fiche: Voorstel Verlaging Beschermd Status Wolf Habitatrichtlijn (Kamerstuk 22 112, nr. 4024), over de brief van 11 april over het Akkoord algemene oriëntatie NGT-dossier in de Raad (Kamerstuk 27 428, nr. 409), over de brief van 22 april 2025 over de Kwartaalrapportage lopende EU-wetgevingshandelingen eerste kwartaal 2025 (Kamerstuk 22 112, nr. 4033) en over de brief van 9 mei 2025 over het Fiche: Herziening verordeningen Gemeenschappelijke Marktordening Wijn (Kamerstuk 22 112, nr. 4051).

De vragen en opmerkingen zijn op 19 mei 2025 aan de Minister en de Staatssecretaris van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur voorgelegd. Bij brief van 21 mei 2025 zijn de vragen beantwoord.

De voorzitter van de commissie,
Aardema

De griffier van de commissie,
Jansma

Vragen en opmerkingen vanuit de fracties en reactie van de bewindspersonen

Vragen en opmerkingen van de leden van de PVV-fractie en reactie van de bewindspersonen

De leden van de PVV-fractie hebben kennisgenomen van de brieven en overige documentatie ten behoeve van de Landbouw- en Visserijraad (LVR) mei 2025. De volgende opmerkingen en vragen willen deze leden aan de Minister voorleggen.

Woord versus werkelijkheid: verdienvermogen boer in gevaar

De leden van de PVV-fractie hebben gelezen dat de Europese Commissie (EC) spreekt van versterking van het verdienvermogen en het belang van voedselzekerheid, maar in werkelijkheid wordt de Europese boer al jarenlang geconfronteerd met extra lasten, krimpende marges, en onhaalbare vergroeningseisen.

De leden van de PVV-fractie vragen de Minister om uitleg over hoe de belofte van de EC zich verhoudt tot het verdienvermogen in de praktijk van steeds strengere regels, afbouw van middelen en kostprijsverhogende maatregelen, zoals de Green Deal en de Kaderrichtlijn Water (KRW)-normen.

Antwoord

De focus van de huidige Europese Commissie (hierna: Commissie) ligt veelal op voedselzekerheid en het verdienvermogen van boeren. Daarbij kijkt de Commissie naar implementatie en vereenvoudiging van wetgeving. De Commissie houdt daarbij oog voor de landbouw en de boeren. Zo zijn er inmiddels diverse maatregelen genomen om administratieve lasten in de landbouw te verminderen. Om boeren nu en in de toekomst een goed verdienvermogen te kunnen bieden, zet de Commissie in op toekomstbestendige en concurrerende landbouw- en voedselproductie. Daarbij stelt de Commissie dat voor een goed verdienvermogen voor boeren alle soorten inkomstenbronnen moeten worden ingezet: marktinkomsten, overheidssteun en gediversifieerde en nieuwe aanvullende inkomstenbronnen. De Commissie doet daarnaast voorstellen om de positie van de boer in de keten te versterken voor een eerlijke en billijke voedselketen. Dat sluit aan bij het belang dat de Minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (hierna: Minister) hecht aan het versterken van de positie van boeren in de keten en van het verdienvermogen, nu en in de toekomst.

Oneerlijke handelspraktijken en concurrentievervalsing

De leden van de PVV-fractie steunen de inzet tegen oneerlijke handelspraktijken, maar benadrukken dat het probleem ligt bij de instroom van goedkope producten van buiten de Europese Unie (EU) die zijn geproduceerd onder veel lagere normen voor dierenwelzijn, milieu en arbeidsvoorwaarden.

De leden van de PVV-fractie vragen de Minister of zij bereid is zich in te zetten tegen producten die niet voldoen aan EU-normen, in plaats van enkel te streven naar afstemming «in overeenstemming met internationale regels».

Antwoord

Het is bekend dat marktpartijen concurrentie kunnen ervaren bij invoer uit derde landen. De concurrentiepositie van ondernemers wordt door veel verschillende aspecten bepaald, productiestandaarden zijn er daar één van. Waar alle naar de EU geëxporteerde producten moeten voldoen aan

Europese standaarden op het gebied van voedselveiligheid, etikettering en consumentenbescherming, zogeheten productstandaarden, is het stellen van eisen aan de wijze van productie, zijnde productiestandaarden, lastiger onder internationale regels. Nederland heeft veel baat bij een open en op regels gebaseerd handelssysteem. Ruim een derde van ons BBP wordt immers via handel verdiend. De internationale kaders voor handel zijn en blijven hiervoor belangrijk. Ik zie dat handel in sommige gevallen kan leiden tot een vorm van concurrentie met onze agrarische sector die als oneerlijk wordt ervaren. Daarom zet ik mij in om productiestandaarden op internationaal vlak zo veel mogelijk te harmoniseren. Het kabinet weegt dit mee bij besluitvorming over internationale (handels-)vraagstukken. De Commissie heeft in haar Visie voor Landbouw en Voedsel (hierna: Visie) van 19 februari jl. over productiestandaarden aangegeven te komen met voorstellen op het gebied van gewasbescherming en dierenwelzijn. Het kabinet ziet uit naar de verdere uitwerking van deze voorstellen.

Geen nieuw toezicht, wel eenvoud

De leden van de PVV-fractie waarschuwen voor extra bureaucratie onder het mom van «benchmarking» en «observatoria». De sector snakt naar eenvoud en rechtszekerheid, niet naar weer nieuwe overheidslagen en overlegstructuren.

De leden van de PVV-fractie vragen de Minister of zij kan garanderen dat voorstellen zoals het landbouwgrondobservatorium en het benchmarkingsysteem niet leiden tot verplichte meetsystemen, extra administratie of sanctiemechanismen.

Antwoord

De Minister benadrukt het belang van het terugdringen van administratieve lasten en vereenvoudiging van wetgeving, waar ook de Commissie naar streeft. De Minister blijft zich inzetten voor vermindering van administratieve lastendruk en het behoud van ondernemerschap bij voorstellen van de Commissie, waaronder voor benchmarking en observatoria.

Kritiek op innovatie in naam, beperking in praktijk

De leden van de PVV-fractie hebben het vermoeden dat veel innovaties structureel worden tegengehouden door ideologisch gekleurde toetsingskaders, dit hoewel de EC spreekt over innovatie en technieken zoals nieuwe genomische technieken (NGT's) en RENURE.

De leden van de PVV-fractie vragen de Minister of zij erkent dat het huidige toelatingsregime voor bijvoorbeeld nieuwe gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen innovatie eerder frustreert dan stimuleert en verzoekt dit antwoord ook te onderbouwen.

Antwoord

Het toelatingsregime voor het gebruik van meststoffen is een nationale aangelegenheid. In EU-verband bestaat alleen voor de handel binnen de interne markt een toelatingsregime, in de vorm van de *Fertilising Products Regulation*. Deze verordening heeft juist als doel de markt voor en daarmee ontwikkeling van meststoffen te verbeteren. Ook dit stelsel werkt niet onnodig beperkend in de ontwikkeling van nieuwe meststoffen. Voor wat betreft het toelatingsregime voor gewasbeschermingsmiddelen geeft de Europese Commissie in de Visie voor landbouw en voedsel aan eind 2025 met voorstellen te komen om de beschikbaarheid van biologische («groene») werkzame stoffen en middelen te vergroten. Dat juichen wij toe en Nederland zal hier een actieve bijdrage aan leveren (Kamerstuk 27 858, nr. 711).

De rol van de veehouderij moet erkend blijven

De leden van de PVV-fractie keren zich tegen het frame waarin de veehouderij vooral wordt gepresenteerd als een probleem binnen het klimaat- en natuurbeleid. De sector verdient juist erkenning voor zijn bijdrage aan kringlopen, voedselproductie en het platteland.

De leden van de PVV-fractie vragen de Minister welke garanties zij kan geven dat de aangekondigde «visie op veehouderij» niet opnieuw leidt tot politiek gemotiveerde krimpdoelen zoals we eerder zagen bij stikstof en Natura 2000.

Antwoord

Wij zijn het met de leden van de PVV-fractie eens dat de veehouderij soms onterecht als probleem wordt gezien in het licht van het klimaat- en natuurbeleid. Wij zijn ervan overtuigd dat de veehouderij een constructieve rol zal blijven spelen bij het oplossen van uitdagingen. Veel boeren hebben al stappen gezet in bijvoorbeeld het sluiten van kringlopen en het reduceren van emissies. Uit praktijkervaringen blijkt dat aanzienlijke reductie van emissie haalbaar is. Het kabinet zet daarom in op de omslag naar doelsturing, zodat agrarische ondernemers zelf kunnen bepalen hoe zij bijdragen aan de verschillende opgaven. Daarnaast heeft de Minister in haar Kamerbrief van 25 april jl. over «Startpakket Nederland van het slot» (Kamerstuk 35 334, nr. 362) de eerste uitwerking gepresenteerd van de nieuwe aanpak (waaronder doelsturing), de richtinggevende keuzes die zijn gemaakt en de oplossingen die als basis dienen voor verdere uitwerking voor de stikstofaanpak.

De veehouderij levert een waardevolle bijdrage aan onze voedselproductie. Zij produceert op een efficiënte en technologisch geavanceerde wijze hoogwaardig voedsel en draagt zo bij aan een stabiele voedselvoorziening en betaalbaar voedsel. Dit vormt voor de Minister een uitgangspunt in de nationale voedselstrategie die zij op dit moment uitwerkt. Tevens is de veehouderij een belangrijke economische en sociale drager van het platteland. De sector creëert werkgelegenheid, boerderijen en agrarische familiebedrijven vormen het sociale hart van plattelandsgemeenschappen en veel veehouders beheren het landschap bijvoorbeeld door weilanden en houtwallen te onderhouden.

Geen mondiale beloftes zonder nationale regie

De leden van de PVV-fractie maken bezwaar tegen het feit dat Nederland zich in EU-verband telkens vastlegt op ambities zonder harde garanties voor een gelijk speelveld, uitvoerbaarheid en subsidiariteit. Nationale voedselsoevereiniteit moet het uitgangspunt zijn.

De leden van de PVV-fractie vragen de Minister of zij kan garanderen dat Nederland niet opnieuw Europese afspraken onderschrijft zonder nationale impactanalyse en uitvoerbaarheidscheck voor de Nederlandse landbouwsector.

Antwoord

Het kabinet hecht groot belang aan een gelijk speelveld, aan de uitvoerbaarheid van beleid en aan het beginsel van subsidiariteit. Wetgevende voorstellen van de Commissie worden door het kabinet in BNC-fiches zorgvuldig geanalyseerd en beoordeeld, ook ten aanzien van de genoemde aspecten. BNC-fiches worden aan de Kamer gestuurd, waarna deze zijn visie kan geven op de voorgestelde inzet van het kabinet.

De inzet in een BNC-fiche is leidend voor de inzet van Nederland tijdens de onderhandelingen in de EU over voorstellen. Daarbij blijft het kabinet

voortdurend oog houden voor de subsidiariteit, de uitvoerbaarheid en het behoud van een gelijk speelveld.

Bij de klimaat- en biodiversiteitsplannen zal het kabinet, in lijn met de motie-Van der Plas (Kamerstuk 30 252, nr. 194), ook een voedseltoets toepassen.

Vragen en opmerkingen van de leden van de GroenLinks-PvdA-fractie en reactie van de bewindspersonen

De leden van de GroenLinks-PvdA-fractie hebben kennisgenomen van de geannoteerde agenda en aanhangige stukken. Hierover hebben deze leden vragen en opmerkingen.

Geannoteerde agenda

De leden van de GroenLinks-PvdA-fractie hebben kennisgenomen van de nieuwe «Visie voor Landbouw en Voedsel». Deze leden vragen de Minister om in duidelijke termen uit te leggen hoe de situatie voor boeren en de natuur gaat veranderen zodra de visie is uitgewerkt en geïmplementeerd.

Antwoord

De Visie bevat zelf geen concrete wetsvoorstellen, maar kondigt toekomstige voorstellen en strategieën aan. De ambitie van de Commissie is dat deze voorstellen de positie en het verdienvermogen van de boeren en tuinders vergroten, een concurrerende en weerbare sector creëren, de sector verbinden met natuur en milieu, en de leefbaarheid van het plattelandsgebied versterken. De exacte gevolgen voor de situatie van boeren en de natuur zijn pas in kaart te brengen als de aangekondigde voorstellen zijn gepubliceerd, uitgewerkt en geïmplementeerd. De Minister zal zich in Brussel blijven inzetten om de Nederlandse prioriteiten mee te nemen bij de uitwerking van de voorstellen.

Hoe draagt de visie bij aan het realiseren van gezonde natuur? Op welke termijn verwacht de Minister dat deze resultaten worden geboekt?

Antwoord

De Visie bevat zelf geen nieuwe wetgeving, maar kondigt verschillende (wetgevende) voorstellen aan die de komende jaren worden verwacht. De verwachting is dat verschillende van deze voorstellen een directe dan wel indirecte positieve uitwerking hebben op de natuur. Het kabinet denkt dan met name aan aangekondigde (vereenvoudigings)voorstellen rondom biologische landbouw, de voorstellen gericht op het versterken van de bioeconomie, het ontwerpen van een benchmarkingsysteem voor duurzaamheidsbeoordelingen op het boerenbedrijf, en de inzet op beloningen voor duurzame praktijken, onder andere vanuit de private sector.

Tegelijkertijd onderstreept de Commissie in de Visie dat de doelen op het gebied van klimaat, milieu- en natuur worden gehandhaafd. Het kabinet deelt deze ambitie, maar vindt het belangrijk dat de Commissie onderbouwt welke impact de voorstellen zullen hebben op het bereiken van de klimaat-, milieu en natuurdoelen. Het kabinet verwacht daarom dat de Commissie bij de voorstellen voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) na 2027 een onderbouwing voor de impact op het bereiken van deze doelen geeft. Het is namelijk belangrijk dat boeren duidelijkheid hebben voor de toekomst en het behalen van deze doelstellingen vraagt ook om een bijdrage van de landbouwsector. De Commissie zal in dit verband routes verkennen voor hoe de landbouwsector aan deze doelstellingen kan bijdragen, met name als het gaat om het klimaatdoel van 2040.

Ook vragen deze leden om nader in te gaan op de positie van biologische boeren. Bevat de visie een stimulans voor boeren om hun bedrijf te verduurzamen en om biologische bedrijfsvoering te belonen? Zo niet, is de Minister bereid om dit in te brengen in het vervolg op de Visie? Volgens deze leden moet de visie bijdragen aan een duurzame toekomst voor de landbouwsector en de natuur wezenlijk verbeteren. Als deze punten ontbreken, is de visie wat deze leden betreft kortzichtig.

Antwoord

De Visie erkent het belang van biologische landbouw en de bijdrage aan de ecosysteemdiensten milieu, water, bodem en luchtkwaliteit. In de Visie wordt biologische landbouw genoemd als een aantrekkelijke optie voor jonge boeren die economie, milieu en sociale verantwoordelijkheid verbindt. De Visie kondigt een aantal vereenvoudigingsvoorstellen aan om lasten voor biologische landbouwers te verlichten. Of dit voldoende stimulans biedt om bedrijven te verduurzamen of de biologische bedrijfsvoering te belonen, zal moeten blijken in de verdere uitwerking van de desbetreffende regelgeving. De Minister zal bij toekomstige voorstellen van de Commissie het belang van biologische landbouw wegen.

De leden van de GroenLinks-PvdA-fractie vragen eveneens om nader in te gaan op de voorgestelde beloningen voor ecosysteemdiensten. Welke soort aanvullende ondersteuning kunnen boeren verwachten als zij ecosysteemdiensten verrichten? Is het aan lidstaten om deze financiering uit te keren?

Antwoord

Ten algemene streeft het kabinet ernaar om ook via het toekomstige GLB boeren beter te belonen voor de publieke (ecosysteem)diensten die zij leveren. Op dit moment pleit de Minister voor voldoende ruimte in Europese regelgeving en kaders om dat te kunnen doen. Voor het toekomstige GLB is het nog te vroeg om deze inzet op interventieniveau te bepalen. In de Contourenbrief Agrarisch Natuurbeheer van 29 november 2024 (Kamerstuk 33 576, nr. 402) heeft de Minister gedeeld dat zij vergoedingen voor Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) concurrerend wil maken. Zoals toegezegd aan de Kamer zal de Minister een uitwerking van deze Contourenbrief voor het zomerreces met de Kamer delen.

Ook zijn deze leden benieuwd naar het nieuwe benchmarkingsysteem. Zij vragen de Minister om uit te leggen hoe het benchmarkingsysteem zal werken en hoe zij het gebruik hiervan gaat stimuleren. Volgens deze leden moet het gebruik van benchmarking boeren en tuinders helpen om hun bedrijf verder te verduurzamen. Deze leden benadrukken dat een dergelijk systeem ook moet doorverwijzen naar beschikbare regelingen en informatievoorziening, zodat boeren met een hulpvraag ook gewezen worden op mogelijke maatregelen voor verduurzaming.

Antwoord

Een benchmarkingsysteem is gebaseerd op prestaties in plaats van op het voorschrijven van hoe duurzaamheidsdoelen bereikt moeten worden. Een systeem waar de Minister al lang voor pleit, omdat het boeren duidelijkheid geeft over wat we van hen verwachten, terwijl het tegelijkertijd hun ondernemersvaardigheden en professionaliteit respecteert. Een benchmarkingsysteem zorgt voor het tussen boeren vergelijkbaar maken van prestaties. Benchmarking helpt bij het identificeren van degenen die achterop raken bij de prestaties van andere boeren en met dat inzicht kunnen we gerichte ondersteuning bieden, zodat niemand achterblijft en het gehele niveau van duurzaamheid in de sector wordt verhoogd. Juist

het vergelijkbaar maken van prestaties geeft aan hoe de kloof gedicht kan worden en er kan worden beloond naar de prestatie.

De leden van de GroenLinks-PvdA-fractie vinden het van groot belang dat de EC maatregelen voorbereidt voor het geval de Verenigde Staten (VS) de Europese belangen schaadt in haar tariefbeleid. Deze leden vragen de Minister om duidelijk te schetsen wat de gevolgen voor de Europese landbouwsector zouden kunnen zijn, in het geval de handelspolitieke spanningen toenemen of de VS besluit tot importheffingen.

Antwoord

In algemene zin geldt dat heffingen leiden tot hogere prijzen, zowel op directe als indirecte manier. Specifiek voor de landbouwsector zijn de gevolgen nog niet duidelijk, onder meer vanwege onzekerheden omtrent het Amerikaanse beleid en vanwege de daarmee gepaard gaande verstoringen van wereldhandel. Op 1 mei jl. heeft het Centraal Planbureau een studie gepubliceerd over de mogelijke effecten van importheffingen op de Nederlandse economie.¹ Hierin is de landbouw niet separaat opgenomen, maar de studie laat in zijn algemeenheid zien wat de mogelijke effecten van de Amerikaanse invoerheffingen zijn.

Welke maatregelen stelt zij voor om handelsstromen te diversifiëren? Deze leden vragen de Minister om bij deze nieuwe handelsstromen altijd in acht te nemen dat de verduurzaming van de landbouw onvermijdelijk is en vragen om erop toe te zien dat dit doel gediend wordt, ook in een snel veranderende wereldsituatie.

Antwoord

Het kabinet steunt het EU-beleid voor diversificatie van handelsstromen. Het aangaan van handelsverdragen met derde landen is hier een essentieel onderdeel van. Om wereldwijd bij te dragen aan verduurzaming van landbouwketens, is de inzet van het kabinet om in handelsverdragen een stevig hoofdstuk op te nemen over handel en duurzame ontwikkeling. Zo wordt ingezet op afspraken over verschillende internationale milieuakkoorden. De Commissie heeft in haar Visie voor Landbouw en Voedsel van 19 februari jl. aangegeven een uitgebreid plan te ontwikkelen om het probleem van de afhankelijkheid van invoer door de EU voor haar eiwitvoorziening aan te pakken. Het kabinet wacht dit plan af.

De wolf

De leden van de GroenLinks-PvdA-fractie betreuren het voorstel om de wolf in Europa minder goed te beschermen. Deze leden zien geweld richting dieren niet als een juiste oplossing voor het omgaan met het veranderende levensgebieden. Ook benadrukken zij ten zeerste dat er nog altijd een verplichting geldt om de wolf goed te beschermen en om de populatie gezond te houden. Daarom vragen zij om helder uit te leggen welke beheersingsmaatregelen de Staatssecretaris van plan is in te zetten. Wat gaat hij hierover in de algemene maatregel van bestuur (AMvB) op de habitatrichtlijn opnemen? Welke bewezen effectieve methoden bestaan er die de gunstige staat van instandhouding (Svl) niet belemmeren?

Antwoord

De bevoegdheid voor het verlenen van een omgevingsvergunning om in te grijpen bij incidenten met wolven ligt bij de provincies. Gedeputeerde staten kunnen besluiten om maatregelen te treffen die nodig zijn in geval van bijvoorbeeld een probleemwolf. In de ontwerpAMvB die sinds 9 mei

¹ https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB_Publicatie-economische-effecten-van-importheffingen.pdf

jl. voor internetconsultatie openbaar is gemaakt, zijn geen nieuwe beheersmaatregelen opgenomen. Het ontwerp van deze AMvB zal nog bij de Kamer worden voorgehangen. De wolf wordt gebracht onder de reikwijdte van de vergunningplicht voor flora- en fauna-activiteiten, geregeld in artikel 11.54 van het Besluit activiteiten leefomgeving. Daarmee blijft het opzettelijk doden en opzettelijk vangen vergunningplichtig. Tegelijk worden in hoofdstuk 8 van het Besluit kwaliteit leefomgeving specifieke regels gesteld. Daardoor hoeft bij probleemwolven en probleemsituaties met wolven als gedefinieerd in die regels, in afwijking van het reguliere afwegingskader, niet meer te worden gemotiveerd dat er geen andere bevredigende oplossing bestaat voor het ingrijpen en dat er sprake is van een rechtvaardiging voor dat ingrijpen vanuit het belang van volksgezondheid en openbare veiligheid. Provincies gaan in de vergunningverlening uit van effectieve methoden en het behouden van de gunstige staat van instandhouding van wolven in Nederland.

Verder vragen deze leden de Staatssecretaris om het voorzorgsbeginsel rondom het omgaan met de «probleemwolf» beter te duiden. Wanneer zijn volgens hem alle andere mogelijke oplossingen dusdanig uitgeput, dat mag worden overgegaan tot het vangen of doodschieten van de wolf? Wanneer zijn preventieve maatregelen volgens hem niet meer voldoende? Deze leden vragen om duidelijk te onderbouwen hoe aan deze twee criteria wordt voldaan als er een «probleemwolf» wordt afgeschoten.

Antwoord

In de voorgestelde definitie van «probleemwolf» zijn de situaties beschreven waarin het doden van wolven wordt toegestaan. Deze regels vinden hun rechtvaardiging in het bijzondere karakter van wolven, die – als zij gewond zijn geraakt aan mensen en deze niet langer ontwijken en zich agressief gedragen – ook een gevaar kunnen vormen voor de mens en door de mens gehouden dieren. Bij incidenten met een dergelijke «probleemwolf» moet snel en adequaat kunnen worden opgetreden en moet afschot kunnen plaatsvinden voordat er (verdere) slachtoffers vallen. De zorgvuldigheid bij de vergunningverlening wordt geborgd doordat de vergunning uitsluitend kan worden verleend aan personen met voldoende deskundigheid ten aanzien van (het ingrijpen in situaties met) wolven. Deze personen worden door de provincie aangewezen. Voor het daadwerkelijke gebruik van de vergunning in geval van een probleemwolf of een probleemsituatie met een wolf dient te allen tijde eerst een wolvendeskundige te worden geraadpleegd die vaststelt of er in geval van dit incident daadwerkelijk sprake was van een probleemsituatie of probleemwolf, alvorens over kan worden gegaan tot het vangen of afschieten van de wolf.

De concept-AMvB stelt vast dat in het geval er sprake is van een situatie waar afschot van een probleemwolf aan de orde is, twee van de drie voorwaarden voor vergunningverlening automatisch zijn vervuld, namelijk het ontbreken van een andere bevredigende oplossing en het bestaan van een rechtvaardigingsgrond (voorgesteld artikel 8.741a, eerste lid). Als na consultatie van een wolvendeskundige blijkt dat er sprake is van een probleemwolf, kan uitgesloten worden dat er minder ingrijpende alternatieve maatregelen dan afschot beschikbaar zijn. In de definitie van probleemwolf ligt namelijk besloten dat er reeds is gepoogd om met minder ingrijpende maatregelen het beoogde doel te bereiken, maar dat dat doel daarmee niet kon worden bereikt: zo heeft aversieve conditionering van de wolf na het zich voordoen van een probleemsituatie geen resultaat gehad of was dit in de praktijk niet uitvoerbaar, reageert de wolf ook zonder aanleiding agressief op mensen en valt daarbij ook mensen aan, of was sprake van voldoende veebescherming of was verdergaande veebescherming praktisch niet uitvoerbaar. Verondersteld kan bovendien

worden, gelet op de problematische aard van de probleemwolf, dat het opzettelijk doden van een probleemwolf noodzakelijk is in het belang van de volksgezondheid of openbare veiligheid.

Verder is het voor deze leden volstrekt onduidelijk hoe het afschieten van wolven in lijn is met het behouden of bereiken van een gunstige staat van instandhouding. Ook op dit punt vragen zij om een technische onderbouwing.

Antwoord

Er is sprake van groei en verspreiding van de wolvenpopulatie. Slechts een gering aantal wolven valt naar verwachting onder de definitie van «probleemwolf». Daarmee is het niet aannemelijk dat, wanneer er bij een probleemwolf wordt ingegrepen, dit afbreuk doet aan de staat van instandhouding. Daarbij zal dit naar verwachting ook geen obstakel zijn bij de motivering van de vergunningverlening. Daar komt bij dat provincies bij de langer lopende vergunning de mogelijkheid op kunnen nemen om gebruik van de vergunning op te schorten als blijkt dat dit noodzakelijk is in het licht van de staat van instandhouding.

Vragen en opmerkingen van de leden van de VVD-fractie en reactie van de bewindspersonen

De leden van de VVD-fractie hebben kennisgenomen van de stukken met betrekking tot de LVR van mei 2025. Deze leden hebben hierover nog enkele vragen en opmerkingen.

Fiche: Mededeling: Visie voor Landbouw en Voedsel

De leden van de VVD-fractie zijn van mening dat de generieke EU-brede mestnorm aan vernieuwing toe is. Immers is de nutriëntenbehoefte en het risico op uitspoeling naar het grondwater per gewas en per bodemsoort verschillend. Kan het kabinet het tijdspad schetsen van de aangekondigde evaluatie van de Nitraatrichtlijn?

Antwoord

De Minister deelt de mening van de leden van de VVD-fractie en zet zich in om deze norm te vernieuwen. Naar verwachting zal de Commissie aan het eind van dit jaar het evaluatieverslag van de Nitraatrichtlijn presenteren. Dit is ook aangekondigd in de Visie voor Landbouw en Voedsel.

Fiche: Voorstel Verlaging Beschermd Status Wolf Habitatrichtlijn

De leden van de VVD-fractie zien het als een positieve ontwikkeling dat er met het verlagen van de beschermingsstatus van de wolf meer ruimte komt voor beheermaatregelen. Deze leden hebben enige vragen over het tijdspad rondom de concept-AMvB over de wolf die recent in internetconsultatie is gegaan. Is het correct dat er duidelijkheid moet bestaan over de gunstige Svl voordat een bevoegd gezag kan overgaan tot het vangen of doden van de wolf, en dat bij gebrek aan duidelijkheid het verzorgingsbelegsel geldt?

Antwoord

De vraag of het ingrijpen afbreuk doet aan het streven de wolf in zijn natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan, is ook bij een verlaagde beschermingsstatus een vereiste dat bij vergunningverlening nader gemotiveerd dient te worden. Zoals de Staatssecretaris eerder heeft aangegeven in de beantwoording van een vraag van de leden van de fractie van GroenLinks-PvdA, lijkt het niet aannemelijk dat dit vereiste een obstakel zal zijn bij de motivering van de vergunningverlening bij probleemwolven, omdat slechts een gering

aantal wolven naar verwachting valt onder de definitie van «probleemwolf».

Is het onderzoek naar de vraag wat een gunstige Svl van de wolf vereist reeds afgerond en zo ja heeft dat geleid tot de gewenste duidelijkheid?

Antwoord

Het onderzoek naar de gunstige referentiewaarde van wolven in Nederland wordt op korte termijn afgerond. Ik kan nog niet vooruitlopen op de inhoud van dit rapport.

Kan de Staatssecretaris het tijdspad schetsen van de implementatie van de richtlijn en het omzetten naar beleidsopties voor provincies, en kan hij daarbij specifiek ingaan op de vraag of het verkrijgen van duidelijkheid over de gunstige Svl van invloed is op dit tijdspad?

Antwoord

De Staatssecretaris werkt met grote urgentie aan de AMvB waarin de verlaagde beschermde status van wolven onder de Habitatrichtlijn in Nederlandse wetgeving wordt doorgevoerd. Deze zal naar verwachting later dit jaar in werking treden. Provincies kunnen hun beleid nader vormgeven aan de hand van de AMvB. Het in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan is een vereiste voor de vergunningverlening, maar heeft geen invloed op het totstandkomingsproces van de AMvB. De AMvB is thans in internetconsultatie. In aansluiting daarop zal deze worden voorgehangen bij de Kamer, na afloop waarvan spoedadvies aan de Raad van State wordt gevraagd. De internetconsultatie loopt tot 6 juni 2025.

Omdat vanuit (openbaar) veiligheidsperspectief gezien vergunningverlening te lang kan duren, zouden noodbevoegdheden moeten bestaan waarmee een burgemeester kan optreden in geval van een calamiteit. Vanuit de Landelijke Aanpak Wolven zou in het eerste kwartaal van 2025 uitsluitel komen van een onderzoek naar de mogelijkheden om deze noodbevoegdheden een plek te geven. Is dit onderzoek afgerond? Wanneer kan de Kamer dit ontvangen en welk vervolg wil de Staatssecretaris hieraan geven?

Antwoord

Sinds een aantal maanden lopen er op verschillende ambtelijke niveaus gesprekken tussen de Ministeries van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur, Justitie en Veiligheid en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Het Nederlands Genootschap van Burgemeesters (NGB) heeft laten weten dat burgemeesters van mening zijn dat zij met hun bestaande bevoegdheden (noodbevel, noodverordening) over voldoende handelingsperspectief beschikken. De Staatssecretaris zal zich blijven inzetten om verder te komen op dit onderwerp. Als de concept-AMvB die nu voorligt ter internetconsultatie in werking treedt, zal het mogelijk zijn om langer lopende vergunningen af te geven op basis waarvan gedurende de looptijd van de vergunning meerdere incidenten kunnen worden aangepakt. Het is dan niet langer nodig om per incident een individuele vergunningsprocedure te doorlopen. Dit zal de vergunningverleningsprocedure aanzienlijk versnellen.

Akkoord algemene oriëntatie NGT dossier in de Raad

De leden van de VVD-fractie zijn verheugd dat er een gekwalificeerde meerderheid is ontstaan over de Raadspositie ten aanzien van het wetsvoorstel van de EC voor het gebruik van NGT's. Deze leden kijken met veel optimisme naar innovatieve ontwikkelingen zoals NGT's om onze voedselproductie duurzamer en efficiënter te maken. Zij hebben het

kabinet daarom ook meermaals om een actieve inzet in Brussel gevraagd en het is goed om te lezen dat er nu progressie is geboekt. Zij willen het kabinet hiervoor danken en aanmoedigen om hiermee door te gaan op vergelijkbare dossiers, zoals de obstakels omtrent de «Novel foods-procedure».

Vragen en opmerkingen van de leden van de NSC-fractie en reactie van de bewindspersonen

De leden van de NSC-fractie hebben kennisgenomen van de stukken en hebben hier enkele vragen over.

De leden van de NSC-fractie lezen in de brief van Eurocommissaris Roswall, betreffende de derogatie op de Nitraatrichtlijn van 15 april 2025, dat de EC aandringt op verscherpte maatregelen en een gecoördineerde inspanning om de waterkwaliteit te verbeteren, terwijl de derogatie stapsgewijs wordt afgebouwd richting de doelstellingen voor 2030. Welke conclusies trekt de Minister uit de brief van Eurocommissaris Roswall en leidt dit tot nieuwe inzichten en andere beleidskeuzes?

Antwoord

Zoals de Minister eerder heeft aangegeven, is een nieuwe derogatie nog geen gelopen race, en zullen er ook concrete stappen moeten worden gezet op het gebied van waterkwaliteit en stikstofemissies. Deze stappen zullen genomen worden in het achtste actieprogramma voor de Nitraatrichtlijn, waarover de Kamer in de brief van 11 april jl. (Kamerstuk 33 037, nr. 597) is geïnformeerd, alsmede door de Ministeriële Commissie Economie en Natuurherstel, waarvan het startpakket op 25 april jl. aan de Kamer is gezonden (Kamerstuk 35 334, nr. 362).

Vragen en opmerkingen van de leden van de D66-fractie en reactie van de bewindspersonen

De leden van de D66-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de geannoteerde agenda voor de LVR van 26 mei 2025. Zij hebben hierover nog enkele vragen en opmerkingen, te beginnen met de Visie voor Landbouw en Voedsel. Deze leden zijn positief over de inzet op innovatie, verduurzaming en versterking van het verdienvermogen van de boer, maar vragen aandacht voor de balans tussen economische ondersteuning en ecologische doelstellingen. Hoe waarborgt het kabinet dat het versterken van het verdienvermogen hand in hand gaat met het behalen van klimaat-, water- en biodiversiteitsdoelen?

Antwoord

Het kabinet gelooft dat het versterken van het verdienvermogen van boeren en tuinders hand in hand kan gaan met het behalen van klimaat-, water- en biodiversiteitsdoelen. Nederland toont dit op dit moment aan met een ambitieuze nationale invulling van het GLB in de periode 2023–2027, via een integrale, doelgerichte ecoregeling en een uitbreiding van de collectieve aanpak in het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer. Daarmee draagt het huidige GLB in belangrijke mate bij aan het verdienvermogen voor boeren en tuinders en een toekomstbestendige landbouw, en dat zal na 2027 niet anders zijn.

In aanvulling daarop komt de Commissie in de Visie met het voornemen om nieuwe bedrijfsmodellen te verkennen die een positieve uitwerking hebben op de natuur en waarbij boeren en tuinders, al dan niet vanuit de private sector, beloond kunnen worden voor duurzame praktijken, zoals via *carbon farming* en *nature credits*. Via een mix van instrumenten wil het kabinet dat het voor boeren en tuinders mogelijk wordt om optimaal

bij te dragen aan het versterken van de natuur, het milieu, de bodem en het cultuurlandschap en aan een schone en gezonde leefomgeving, zonder dat dit ten koste gaat van hun verdienvermogen.

Op welke wijze wordt duurzame grondgebonden landbouw in deze Europese visie expliciet ondersteund?

Antwoord

In de Visie wordt duurzame grondgebonden landbouw in verschillende facetten ondersteund. Zo worden landbouwers die bijdragen aan het opwekken van duurzame energie via zonnepanelen, windmolens en biogasverwerking aangemoedigd en ondersteund. Ook wil de Minister verwijzen naar de in de Visie aangekondigde *Workstream on Livestock*, die erop gericht is om de wereldwijde handel in duurzame producten te ondersteunen. Hierbij kunnen duurzame veehouders beter beloond worden voor hun inspanningen en kunnen duurzame productiesystemen beter worden ondersteund.

Hoe voorkomt het kabinet dat, in het kader van doelsturing, de uitvoering van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) vervalt in vrijblijvende benchmarking zonder bindende sturingsmechanismen?

Antwoord

Wij ondersteunen de gedachte achter doelsturing, namelijk beter aansluiten bij het vakmanschap van de boer en een meer resultaatgericht GLB, van harte, ook voor het toekomstige GLB. In het GLB streven we naar toepassing van doelsturing met bewezen methoden en technieken, zodat een goede aansluiting gevonden kan worden bij de Europese eisen voor de uitvoering en financiële verantwoording. Het GLB werkt met een prestatie-model waarbij betalingen gekoppeld zijn aan te behalen doelen. Het is de verwachting dat dit ook in de nieuwe GLB-periode van toepassing zal zijn. Er is daarom geen zorg dat door doelsturing een vrijblijvend systeem ontstaat.

De leden van de D66-fractie hebben enkele vragen over de voorstellen om de Europese wijnsector te ondersteunen, met name op het vlak van gezondheid. De voorgestelde maatregelen bieden kansen, met name voor alcoholvrije en -arme producten. Deze leden onderstrepen het belang van het stimuleren van alcoholvrije en -arme producten om meer keuzevrijheid te creëren, met daarin meer gezonde alternatieven. Tegelijkertijd verscheen recent in het nieuws dat in sommige Europese wijnen hoge concentraties PFAS zijn aangetroffen. Is de Minister bekend met dit bericht? Wat zijn de implicaties van deze bevindingen voor de steunmaatregelen vanuit de EU? Hoe wordt in het EU-pakket geborgd dat volksgezondheid en voedselveiligheid – waaronder blootstelling aan schadelijke stoffen als PFAS – centraal staan in de hervorming van de wijnsector? Zal de Minister, samen met de Staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat, zich inzetten om ook op dit dossier te pleiten voor een ambitieus en versneld PFAS verbod om zo blootstelling te verminderen?

Antwoord

Het recent gepubliceerde voorstel gaat over een herziening van de marktregels en sectorale steunmaatregelen voor de wijnsector in het kader van het GLB. Het doel van het voorstel is om het concurrentievermogen en de veerkracht van de wijnsector te versterken, onder meer door een aanpassing van de regels voor alcoholvrije en -arme producten.

Ik ben bekend met het recente nieuwsbericht over PFAS in wijn en ik vind het uiteraard onwenselijk dat wijn PFAS bevat. Ik zie hierin geen directe raakvlakken met het GLB-Commissievoorstel ten aanzien van marktregels

en -ondersteuning. Het kabinet zet zich sowieso in op een breed verbod van PFAS in Europa om daarmee de blootstelling aan deze stoffen structureel te verlagen. Ik vind het niet nodig om daarvoor in dit dossier apart beleid te ontwikkelen.

Vragen en opmerkingen van de leden van de BBB-fractie en reactie van de bewindspersonen

De leden van de BBB-fractie hebben de stukken voor de LVR van mei, waaronder de geannoteerde agenda, bestudeerd en hebben daarover een aantal opmerkingen en vragen aan de betreffende bewindspersonen.

De leden van de BBB-fractie willen allereerst de Staatssecretaris bedanken voor zijn inzet om het Europees Fonds voor Maritieme Zaken, Visserij en Aquacultuur (EMFAF) flexibeler te maken. Hierdoor kunnen visserij-schepen makkelijker gebruikmaken van subsidies, waardoor zij beter, efficiënter en duurzamer kunnen varen en vissen. Deze leden willen de Staatssecretaris graag nogmaals wijzen op de problematiek rond Europese subsidies voor Europese vlagkotters. Deze leden willen benadrukken dat het belangrijk is dat alle vissers binnen de EU toegang hebben tot dit fonds en niemand tussen wal en schip valt.

Antwoord

De Staatssecretaris vindt het belangrijk om onze vissers zoveel mogelijk te ondersteunen en zet zich hier zowel nationaal als Europees voor in. Ten aanzien van uw vraag en eerder ingediende schriftelijke vragen van de leden van de fractie van de BBB omtrent de situatie van de vaartuigen die niet-Nederlands gevlagd zijn en niet in aanmerking komen voor verduurzamingssubsidies vanuit het Nederlandse Europees Fonds voor Maritieme Zaken, Visserij en Aquacultuur (EMFAF), zal ik op korte termijn de Kamer een beantwoording doen toekomen.

De leden van de BBB-fractie stellen dat hoewel er de afgelopen tijd positieve resultaten zijn geboekt binnen het Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB), met name op het gebied van visstandsbeheer, de Staatssecretaris eerder terecht heeft aangegeven dat er nog altijd belemmeringen in de regelgeving zijn. Deze obstakels staan de beleidsdoelen op het gebied van energietransitie, vlootmodernisering, stabiliteit en economisch perspectief in de weg. Dit geldt ook voor de onwerkbare aanlandplicht, die moet worden herzien. Deze leden vragen de Staatssecretaris zich hiervoor te blijven inzetten.

Antwoord

Het Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB) kent inderdaad nog de nodige belemmeringen in de regelgeving, waaronder de niet werkbare aanlandplicht. De Commissie is een evaluatie van het GVB gestart, waaronder ook de aanlandplicht. De Kamer is eerder geïnformeerd over de Nederlandse inzet ten aanzien hiervan (Kamerstuk 33 201, nr. 117). Ook was de evaluatie van het GVB het onderwerp van een informele ministeriële lunch tijdens de Landbouw- en Visserijraad van 24 maart jl. (Kamerstuk 21 501-32, nrs. 1701 en 1703). Op 9 april jl. heeft de Eurocommissaris voor Oceanen en Visserij (Kadis) een werkbezoek aan Nederland gebracht. Tijdens dit bezoek heeft de Staatssecretaris de Nederlandse prioriteiten en knelpunten benoemd. De Staatssecretaris blijft zich hiervoor inzetten in Europees verband en zal dit onder de aandacht van de Commissie en lidstaten blijven brengen.

Daarnaast willen zij vragen of de Staatssecretaris bereid is om visserij-innovatietrajecten, zoals de KiwiKuil en Puls 2.0, actief te bespreken met

zijn Europese collega's. Deze innovatieve visserijtechnieken verdienen een plek binnen het GVB.

Antwoord

Visserij-innovatie is een onderwerp dat de Staatssecretaris erg belangrijk vindt ten behoeve van perspectief voor vissers. In de afgelopen jaren is onderzoek uitgevoerd naar de Kiwikuil, beter bekend als de FloMo. De Staatssecretaris verwacht de Kamer op korte termijn te informeren over een onderzoek dat naar de FloMo is uitgevoerd door Wageningen Marine Research in samenwerking met de vissers. Pulsvisserij ligt nog steeds erg gevoelig in Europa. Op dit moment heeft de Staatssecretaris dit onderwerp reeds in verschillende gesprekken besproken met collega-bewindspersonen van andere lidstaten. Ook tijdens het recente werkbezoek van Eurocommissaris Kadis aan Nederland is aandacht besteed aan innovaties voor de Nederlandse vloot, waaronder de FloMo en puls. De Staatssecretaris blijft zich hiervoor inzetten.

De leden van de BBB-fractie vragen verder aandacht voor de Real Time Closed Areas (RTC's), de triloogverordening, en de visserijpraktijken van derde landen die niet duurzaam zijn. Het gaat dan bijvoorbeeld om de recente zorgen rondom de makreelvisserij. Hoewel er momenteel nog geen acuut gevaar is voor de visstand, dreigt dat gevaar wel als er geen nieuwe afspraken worden gemaakt. Hoe staat het met de gesprekken hierover, en welke mogelijkheden ziet de Staatssecretaris voor het opleggen van sancties?

Antwoord

De Staatssecretaris deelt de genoemde zorgen, bijvoorbeeld rondom de makreelvisserij, en heeft hier blijvend aandacht voor. Op dit moment loopt de triloogprocedure tussen de Raad, het Europees Parlement en de Commissie over de aanscherping van Verordening 1026/2012 over maatregelen tegen landen die niet-duurzame visserijen toestaan. De Staatssecretaris heeft de Kamer over deze Verordening geïnformeerd in het Verslag van de Landbouw- en Visserijraad van 21-22 oktober 2024 (Kamerstuk 21 501-32, nr. 1679). Met deze verordening beschikt de EU over een verbeterd instrumentarium om maatregelen te kunnen nemen als derde landen niet-duurzame visserij toestaan op met de EU gedeelde visbestanden.

De leden van de BBB-fractie wijzen in dit verband ook op de controleproblemen die zich voordoen sinds de Brexit. Zowel bij de RTC's als bij recente incidenten, zoals het voorval met Belgische kotters in Britse wateren, en de langdurige spanningen tussen Britse en Franse vissers rond de Sint-Jacobschelpvisserij, ontstaat het risico dat vissers slachtoffer worden van buitensporige controlemaatregelen. Zulke maatregelen lijken soms te worden ingezet als politiek drukmiddel, in plaats van proportionele handhaving. Deze leden vragen de Staatssecretaris hoe dit kan worden voorkomen en of hij hierover in gesprek kan gaan.

Antwoord

De Staatssecretaris is zich bewust van de knelpunten die de Real Time Closures (RTC's) opleveren en de impact die zij hebben op de praktijk van de vissers. Het betreft hier Europese regelgeving waarvoor de Commissie het initiatief moet nemen om deze aan te passen. De Staatssecretaris is met de sector in gesprek over de knelpunten en betreft hierbij ook de NVWA en Wageningen Marine Research. Uiteindelijk wil de Staatssecretaris deze knelpunten en mogelijke aanpassingen onder de aandacht brengen van de Commissie.

Ten algemene wordt bij de implementatie en uitvoering van Europese controlemaatregelen gestreefd naar harmonisering tussen de lidstaten waarbij proportionaliteit en een risico-gebaseerde aanpak centraal staan. Ten aanzien van controlemaatregelen van derde landen, waaronder het Verenigd Koninkrijk, blijft de Staatssecretaris er bij de Commissie op aandringen om in de verschillende gesprekken aandacht te blijven houden voor het gelijke speelveld op de Noordzee.

De leden van de BBB-fractie vragen de Staatssecretaris daarnaast om de huidige stand van zaken rond de nieuwe Wet Natuurbescherming (Wnb)-vergunning voor de garnalenvisserij te bespreken met zijn Belgische collega. Ook willen deze leden de Staatssecretaris vragen in gesprek te gaan met zijn Duitse en Deense ambtsgenoten over toegang tot hun wateren, nu daar mogelijk beperkingen van de garnalenvangst dreigen.

Antwoord

De Staatssecretaris zal de stand van zaken rond de Wnb-vergunning voor de garnalenvisserij met zijn Belgische collega bespreken. Duitsland is vanwege de slechte toestand van het garnalenbestand in de Duitse wateren voornemens om gedurende drie maanden de toegang tot zijn wateren voor garnalenvisserij te beperken. De Duitse bewindspersoon heeft de Staatssecretaris en zijn Deense collega onlangs hierover geïnformeerd en gevraagd om een reactie. De Staatssecretaris zal zijn Duitse collega hierop een reactie doen toekomen.

De leden van de BBB-fractie willen tevens aandacht vragen voor de situatie in het Kanaal, waar de flyshootvisserij voor toenemende spanningen tussen vissers uit verschillende landen zorgt. Dit wordt een steeds groter probleem. Voorkomen is beter dan genezen. Het zou goed zijn als over deze problematiek in een vroeg stadium wordt gesproken, om toekomstige incidenten te kunnen vermijden.

Antwoord

De situatie in het Kanaal is al jaren een gevoelig onderwerp. De Staatssecretaris is dan ook verheugd dat de Nederlandse vissers eind vorig jaar samen met de Franse en Belgische vissers een Gentleman's Agreement hebben gesloten waarin vrijwillige afspraken zijn gemaakt over de flyshootvisserij in het Kanaal. De Staatssecretaris hecht er waarde aan dat de vissers hierover onderling afspraken hebben gemaakt omdat dit voor meer draagvlak en begrip tussen de vissers onderling zorgt. De Staatssecretaris vindt het wenselijk dat de dialoog tussen de vissers gaande blijft.

De leden van de BBB-fractie willen graag nog enkele punten aanstippen met betrekking tot de evaluatie van het Europese aalbeheerplan. Deze leden vragen de Staatssecretaris om bij de International Council for the Exploration of the Sea (ICES) aan te kaarten of de mogelijke risico's van elektromagnetische straling afkomstig van kabels van windmolenparken kunnen worden meegenomen in deze evaluatie.

Antwoord

Er is nog weinig bekend over de invloed van elektromagnetische straling en andere factoren als klimaatverandering op het aquatisch ecosysteem. De Staatssecretaris zal Wageningen Marine Research (WMR) vragen om vanuit zijn betrokkenheid bij ICES dit onderwerp onder de aandacht te brengen.

Ook ontvangen zij graag een toelichting op het referentiejaar binnen het aalbeheerplan: hoe is dit referentiejaar bepaald en op basis waarvan?

Antwoord

In de Europese Aalverordening (Verordening (EG) Nr. 1100/2007) is het doel van de aalbeheerplannen opgenomen waarbij is aangegeven dat ten minste 40 procent van de biomassa van schieraal moet kunnen ontsnappen gerelateerd aan de beste raming betreffende de ontsnapping die plaats zou hebben gevonden indien de mens geen invloed had uitgeoefend op het bestand (pristine biomassa). Het Nederlandse aalbeheerplan is opgesteld met het oog op het bereiken van die doelstelling op lange termijn. Voor een inschatting van de pristine biomassa is in 2008 door WMR en andere experts een analyse gedaan. Hiertoe is onder andere gebruik gemaakt is van historische vangstdata en het productiegebied van aal. In 2009 heeft een onafhankelijke commissie (Eijsackers et al.) zich gebogen over de hiervoor genoemde analyse en een streefbeeld aal gepubliceerd. De inschatting van de totale hoeveelheid schieraal die zonder menselijke ingrijpen zou kunnen ontsnappen is hierna vervolgens op advies van ICES gesteld op 13.000 ton schieraal.

Ten slotte herhalen zij hun oproep om binnen Europa werk te maken van het visvriendelijk maken van barrières, zoals sluizen en dammen, om migratie van paling en andere trekvissen mogelijk te maken.

Antwoord

In Nederland worden al veel stappen gezet in het beter passeerbaar maken van barrières, zoals sluizen en dammen. Vanuit de Kaderrichtlijn Water-doelstellingen wordt aanzienlijk geïnvesteerd in vispassages en andersoortige ingrepen ter bevordering van vismigratie. Ook het Kierbesluit en de aanleg van de Vismigratie Rivier in de Afsluitdijk zijn belangrijke voorbeelden waarbij sprake is van grootschalige investeringen om vrije migratie van vissoorten, waaronder de aal, te bevorderen. Recent is de Europese aal besproken tijdens een informele bijeenkomst van Directeuren-Generaal in Polen. De meeste lidstaten benoemen migratiebarrières als belangrijke factor om te adresseren, maar benoemen ook de complexiteit daarbij. De Staatssecretaris blijft waar mogelijk aandacht vragen voor het visvriendelijk maken van migratiebarrières.

De leden van de BBB-fractie willen als het gaat om de EU-aquacultuurcampagne benadrukken dat aquacultuur een grote rol kan spelen in de voedselvoorziening van Nederland en Europa. Deze leden willen de Staatssecretaris dan ook vragen of hij met de sector in gesprek kan gaan over eventuele belemmeringen die zij ondervinden voor het uitbreiden en verbeteren van de sector. Onder andere zou hij kunnen kijken naar aquacultuur van nieuwe vissoorten die in andere Europese landen al wel voor de voedselproductie gebruikt mogen worden. Zo wordt in Duitsland de arapaima al gekweekt voor voedsel, maar loopt die productie in Nederland tegen belemmeringen aan.

Antwoord

De Staatssecretaris onderschrijft dat aquacultuur een belangrijke rol kan spelen in voedselvoorziening en bij kan dragen aan voedselzekerheid. De Staatssecretaris heeft dan ook op 30 april jl. een innovatieregeling voor de aquacultuursector opengesteld. De Staatssecretaris is voortdurend in gesprek met de sector over verbeteringen en innovaties binnen de sector. Het kweken van nieuwe vissoorten maakt daar onderdeel van uit en is op dit moment al mogelijk. De aanvraag voor de vissoort Arapaima gigas is op dit moment in behandeling, waarbij een passende beoordeling wordt gemaakt. Hierbij wordt gekeken of de soort zonder bezwaren gehouden kan worden waarna ontheffing kan worden verleend. De Staatssecretaris verwacht dat dit voor deze soort op korte termijn kan worden afgerond.

De leden van de BBB-fractie willen voor wat betreft de gesprekken over het GLB graag nogmaals benadrukken dat Nederlandse boeren opvallend zelfredzaam zijn en maar een zeer klein deel van hun inkomsten uit GLB gelden of andere subsidies halen. Het is daarom belangrijk dat wordt gekeken of in landen waar het tegenovergestelde speelt, aandacht geschonken kan worden aan het meer zelfstandig maken van boeren die voor een (veel te) groot deel van hun inkomen afhankelijk zijn van subsidies voor hun voortbestaan. Zo wordt voorkomen dat die boeren niet langer producenten zijn, maar veranderen in veredelde terreinbeherende organisaties. Ook dat zien deze leden als «aandacht voor de verschillen in uitdagingen in de verschillende lidstaten en regio's voor specifieke nationale opgaven».

Vragen en opmerkingen van de leden van de PvdD-fractie en reactie van de bewindspersonen

De leden van de PvdD-fractie hebben kennisgenomen van de stukken en hebben hier enkele vragen en opmerkingen over.

Fiche «Mededeling: Visie voor Landbouw en Voedsel»

De leden van de PvdD-fractie vinden het goed dat de EC aandacht vraagt voor de toekomstbestendigheid van landbouw en voedsel, maar maken zich ernstige zorgen over het gebrek aan een fundamentele systeem-analyse. De voorgestelde visie blijft te veel binnen de lijnen van symptoombestrijding, terwijl het huidige landbouwsysteem juist de oorzaak is van de problemen die we willen oplossen. De inzet op verdienvermogen, concurrentiekracht en bioeconomie blijft in de praktijk te vaak een dekmantel voor het in stand houden van het destructieve agro-industriële model.

Deze leden constateren dat de EC stelt dat voedselzekerheid een kernprioriteit is. Dat is terecht, maar voedselzekerheid wordt ondermijnd door het huidige landbouwsysteem, waarin Nederland enorme hoeveelheden plantaardige gewassen importeert – zoals soja – om dieren te voeden, terwijl we zelf nauwelijks bijdragen aan mondiale voedselzekerheid. In 2020 becijferde het Ministerie van LNV zelf dat 198 procent van het Nederlandse akkerbouwareaal nodig zou zijn om in onze huidige sojabehoeftes te voorzien (Bijlage bij Kamerstuk 35 570 XIV, nr. 70). Dat is niet houdbaar. Is het kabinet bereid te erkennen dat voedselzekerheid niet gediend is met een agro-industrie die afhankelijk is van massale veevoerimport en de export van dierlijke producten? Hoe beoordeelt de Minister van LNV de analyse van Meino Smit (Smit, 2024, «De Nederlandse landbouw in 2040», (https://www.landschap.nl/wp-content/uploads/2020_4_Smit206-214.pdf)), waaruit blijkt dat het output/input-rendement van de Nederlandse landbouw daalde van 1,04 (1950) naar 0,16 (2015) en dat pas bij een plantaardig systeem weer energiepositieve landbouw mogelijk is (1,92 in 2040)? Met welke bronnen onderbouwt de Minister die beoordeling?

Antwoord

De Commissie heeft in haar Visie aangegeven een uitgebreid plan te zullen ontwikkelen om het probleem aan te pakken van de afhankelijkheid van invoer van de EU voor haar eiwitvoorziening. De Minister wacht dit plan af en zal dit op zijn merites beoordelen.

Deze leden constateren dat de EC een aparte «Visie op de veehouderij» belooft, maar in het geheel niet rept over de noodzaak tot krimp van de veestapel, terwijl daarover een overweldigend wetenschappelijk en maatschappelijk draagvlak bestaat. De urgentie is groot: de veehouderij veroorzaakt disproportioneel veel schade aan klimaat, natuur, waterkwa-

liteit, biodiversiteit en de volksgezondheid. Uit onderzoek van Max van der Sleen blijkt dat de maatschappelijke schade van de veehouderij jaarlijks 9 miljard euro bedraagt (Het Financieele Dagblad, 23 juli 2023, «Veehouderij veroorzaakt € 9 mrd schade per jaar», (<https://fd.nl/economie/1482851/veehouderij-veroorzaakt-9-mrd-schade-per-jaar>)). Deelt de Minister dat het niet volstaat om de huidige veehouderij «weerbaarder» te maken, maar dat een stapsgewijze afbouw van de veestapel noodzakelijk is voor het behalen van klimaat- en natuurdoelen? Zo ja, op welke manier gaat de Minister bij de verdere invulling van de EU-visie aandringen op concrete reductiedoelstellingen voor de veestapel? Zo nee, op welke wetenschappelijke onderbouwingen baseert de Minister zich?

Antwoord

De Minister is op de hoogte van verschillende wetenschappelijke onderzoeken over de toekomst van de veehouderij. Een van de opties die wordt genoemd is het verminderen van emissies via innovatie. Het kabinet wil daarop inzetten. Het zorgen voor toekomstperspectief voor de Nederlandse veehouderij staat voorop. Verder verwacht het kabinet veel van de inzet op doelsturing, waarbij er in verband met onder meer klimaat- en natuurdoelen realistische en haalbare doelen op bedrijfsniveau voor boeren en tuinders geïntroduceerd worden, en zij daarmee de ruimte krijgen om zelf invulling te geven aan hoe zij de gestelde doelen halen. Het kabinet geeft actief input voor de visie op veehouderij van de Commissie.

De leden van de PvdD-fractie stellen vast dat de aangekondigde Eiwitstrategie van de EC kansen biedt. Zij vinden het echter onbegrijpelijk dat een volledige eiwittransitie richting plantaardige productie niet wordt overwogen als hoofdroute. Uit onder meer het plan Nederland Veganland (www.nederlandveganland.nl) blijkt dat binnen de Nederlandse landsgrenzen op natuurinclusieve wijze een gezond, volledig plantaardig dieet kan worden geproduceerd voor 20 miljoen mensen. Gaat de Minister zich inzetten voor een Europese voedselstrategie waarin plantaardige eiwitproductie leidend wordt en dierlijke productie alleen als aanvulling wordt gezien, in plaats van andersom? Zo nee, op welke wetenschappelijke adviezen baseert zij zich dan?

Antwoord

Een impactvolle Europese voedselstrategie vereist een evenwichtige balans tussen plantaardige en dierlijke productie. In Nederland blijft de dierlijke productie bijvoorbeeld essentieel, onder meer vanwege de benutting van graslanden en de rol in de kringlooplandbouw. De Minister volgt onder andere adviezen uit de Schijf van Vijf van het Voedingscentrum, die zijn gebaseerd op de adviezen (richtlijnen goede voeding) van de Gezondheidsraad.

Hoe beoordeelt de Minister het plantaardige scenario van Urgenda (www.urgenda.nl/visie/landinzicht) waarin 650.000 hectare wordt vrijgespeeld, de uitstoot met 87 procent daalt en voedselzekerheid voor alle Nederlanders wordt gewaarborgd? Op welke wetenschappelijke bronnen baseert ze die beoordeling?

Antwoord

De Minister waardeert de inzet van maatschappelijke organisaties die meedenken over de toekomst van het landelijk gebied. Het kabinet zet in op een gebiedsgerichte aanpak waarbij we streven naar een balans tussen landbouw, natuur en leefbaarheid. Binnen die aanpak is zowel ruimte voor plantaardige als dierlijke productie. Echter, zoals eerder aangegeven bepaalt de overheid niet wat agrariërs op hun land verbouwen. De keuze

voor gewassen is aan de ondernemers zelf binnen de geldende wet en regelgeving.

Deze leden constateren dat de EC en het kabinet zwaar inzetten op technologische innovatie, inclusief precisielandbouw, NGT) en digitalisering. Daarmee wordt wederom geprobeerd om structurele ecologische grenzen te omzeilen met technologie. Deze leden zijn van mening dat het vervangen van vakmanschap door sensoren, camera's en schermen niet leidt tot een gezonder voedselsysteem, maar tot vervreemding, hogere energiebehoefte en verlies van biodiversiteit. Deelt de Minister de analyse dat automatisering en technologische fixatie geen oplossingen zijn voor de structurele problemen in de landbouw?

Antwoord

Nee, deze analyse deel ik niet. Slimme technologie zoals digitalisering, precisielandbouw en genetische technieken kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan verduurzaming van de landbouw. Zo kan met digitale technologie als kunstmatige intelligentie en precisielandbouw een grote reductie van inputs van bijvoorbeeld meststoffen en bestrijdingsmiddelen worden gerealiseerd. Hierdoor wordt de belasting van landbouwactiviteiten op milieu en natuur sterk verlaagd. Met genetische technieken kunnen teelten weerbaarder worden gemaakt tegen bijvoorbeeld ziekten en plagen of ongunstige teeltomstandigheden als verdroging en verzilting. Dit draagt bij aan de productiviteit van agrarische bedrijven en voedselzekerheid. Robotisering biedt ook perspectief voor knelpunten als verminderde beschikbaarheid van arbeidskrachten en oplopende loonkosten. Robots kunnen fysiek belastend, saai of gevaarlijk werk overnemen en arbeidsplezier en -kwaliteit verhogen. Lichte robots die gebruik maken van groene energie verminderen bodembelasting en het gebruik van fossiele energie. Ten slotte bieden deze slimme innovaties mogelijkheden voor het ontwerp en management van nieuwe teeltsystemen zoals strokenteelten en pixelteelten met een hoge gewas- en biodiversiteit. Met de vakkennis van de boer kunnen zo grote stappen worden gezet in de verduurzaming van de sector.

Is de Minister bereid om kennis en innovatiebudgetten in te zetten voor energie- en grondstoffenbesparende technieken in plaats van kapitaalintensieve innovaties?

Antwoord

Via diverse beleidsinitiatieven wordt al bijgedragen aan energie- en grondstoffenbesparende technieken. Denk bijvoorbeeld «Kas als Energiebron», waarin de overheid en het bedrijfsleven gezamenlijk optreden om energie te besparen in de glastuinbouw, met als doel geen CO₂-uitstoot meer te hebben.

Andere voorbeelden zijn waterbesparende maatregelen en aandacht voor circulariteit binnen de tuinbouw, grondstoffenbesparing en betere benutting van lokaal aanwezige grondstoffen. Ik zie derhalve geen aanleiding om de huidige beleidsinzet aan te passen.

Deze leden lezen dat de EC het belang van eerlijke prijzen voor boeren benoemt, maar deze leden zijn ook van mening dat zolang supermarkten, veevoerbedrijven, banken en slachterijen recordwinsten maken over de rug van boeren, dieren en natuur, er niets zal veranderen. Alleen al de Rabobank behaalde in 2024 een recordwinst van 5,16 miljard euro, terwijl zij medeverantwoordelijk is voor 3,1 miljard euro aan maatschappelijke schade door het aanjagen van intensieve veehouderij. Wanneer kan de Kamer de resultaten verwachten van het onderzoek naar een

agro-industrieheffing, zoals verzocht in de motie-Thijssen c.s. (Kamerstuk 33 576, nr. 292)?

Antwoord

Het onderzoek naar een verplichte bijdrage van banken en ketenpartijen waar de motie-Thijssen c.s. (Kamerstuk 33 576, nr. 292) om vraagt, hangt samen met enkele andere moties die een bijdrage van banken betreffen (Kamerstuk 36 200, nr. 96, Kamerstuk 30 252, nr. 40.). Het streven is om de Kamer hier voor de zomer over te informeren.

Glyfosaat

De leden van de PvdD-fractie zijn ook benieuwd of de Minister zich in de Raad wil inzetten voor het zo snel mogelijk van de markt halen van glyfosaat, conform de eerder aangenomen motie-Kostić c.s. (Kamerstuk 21 501-32, nr. 1648), en de inzet wil terugkoppelen aan de Kamer. Zo nee, waarom weigert ze de wens van de Kamer zelfs op deze manier uit te voeren?

Antwoord

De Kamer is op 26 november 2024 (Kamerstuk 27 858, nr. 683) geïnformeerd over deze motie. De Minister acht het van groot belang dat beslissingen over de goedkeuring van stoffen en toelating van middelen worden gebaseerd op wetenschappelijke bevindingen van de hiervoor aangewezen autoriteiten, waaronder het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb). De werkzame stof glyfosaat is in 2023 Europees goedgekeurd na een uitgebreide beoordeling op basis van meer dan 2400 wetenschappelijke studies (Kamerstuk 27 858, nr. 636).

Tevens willen deze leden van de Minister weten of ze bereid is de meest recente keuze van het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb) om over te gaan op eenzijdige testmethode bij toetsing op kankerrisico's met de Raad te delen, aangezien het Ctgb de Europese richtlijnen hierover wil aanpassen.

Antwoord

De betreffende aanpassing van de richtlijnen voor toetsing zal door het Ctgb, in samenwerking met partijen als het RIVM, worden besproken in de hiervoor relevante (internationale) gremia die testrichtlijnen vaststellen. Denk hierbij aan de overlegstructuren van de Europese Voedselveiligheidsorganisatie (EFSA), het Europese Chemicaliën Agentschap (ECHA) en de Organisatie voor Economische samenwerking en ontwikkeling (OESO).

Klopt het dat de Minister niet kan uitsluiten dat bij herbeoordeling van toegelaten stoffen met toepassing van de eenzijdige testmethode alsnog blijkt dat er te hoge kankerrisico's zijn? Zo nee, op basis van welk wetenschappelijk onderzoek kan ze dat 100 procent uitsluiten?

Antwoord

Bij de beoordeling van carcinogeniteit wordt gekeken naar alle informatie over een werkzame stof. Een andere manier van toetsen leidt niet automatisch tot een andere conclusie, zoals met de Kamer gedeeld in de recente Kamerbrief (Kamerstuk 27 858, nr. 711). Er is momenteel geen wetenschappelijke aanleiding om de eerdere risicobeoordeling te herzien.

Is de Minister bereid om in ieder geval in de Raad te pleiten voor herbeoordeling van glyfosaat, gezien de nieuwe situatie en de wenselijkheid van toepassing van de eenzijdige testmethode om de kankerri-

sico's te beoordelen, en in het licht van het feit dat een meerderheid van de Kamer zich tegen glyfosaat verzet?

Antwoord

De werkzame stof glyfosaat is in 2023 Europees goedgekeurd op basis van een zeer uitgebreide risicobeoordeling. Hierbij zijn geen kritische zorgpunten geïdentificeerd (Kamerstuk 27 858, nr. 636). Er is momenteel geen wetenschappelijke aanleiding om de eerdere risicobeoordeling te herzien.

Vragen en opmerkingen van de leden van de SGP-fractie en reactie van de bewindspersonen

De leden van de SGP-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de geannoteerde agenda en in het bijzonder de Visie voor Landbouw en Voedsel van de EC. Deze leden hebben nog enkele vragen hierover.

Voor een toekomstbestendige voedselvoorziening is het van belang dat er voldoende gewasbeschermingsmiddelen blijven en dat de milieubelasting van gewasbescherming wordt verlaagd via een vorm van doelsturing en benchmarking en precisielandbouw (innovatie). Verder is het van belang dat, zoals het kabinet ook aangeeft, de Nitraatrichtlijn wordt aangepast. Welke beweging ziet de Minister in Europa op deze punten? Welke stappen zet de Minister om ervoor te zorgen dat deze elementen beter worden meegenomen in de Europese landbouwvisie?

Antwoord

De Minister hecht aan een adequaat middelen- en maatregelenpakket om gewassen te kunnen beschermen. Daar zet de Minister onder meer op in door in Europa te pleiten voor versnelde beschikbaarheid van groene gewasbeschermingsmiddelen en stimulering van gebruik ervan, bijvoorbeeld via het GLB (Kamerstuk 27 858, nr. 711).

Voor wat betreft de uitwerking van bedrijfsgerichte doelsturing zet de Minister in op – in eerste instantie – prioritaire opgaven rond klimaat, stikstof en waterkwaliteit (Kamerstuk 30 252, nr. 176). Voor gewasbescherming wil de Minister bedrijfsgerichte doelsturing op termijn mogelijk maken door het creëren van de juiste randvoorwaarden:

- Vanaf januari 2026 zijn professionele gebruikers van gewasbeschermingsmiddelen, conform EU-Verordening 2023/564, verplicht om het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen digitaal te registreren op bedrijfsniveau. Daarnaast juicht de Minister toe dat de sector zelf initiatief neemt voor de ontwikkeling van een sectoraal monitoring- en benchmarkingssysteem voor het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Met dit instrument moet het mogelijk worden om periodiek geaggregeerde monitoringsdata van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen te verkrijgen;
- Ook ondersteunt de Minister de (door)ontwikkeling van een Milieu Indicator Gewasbeschermingsmiddelen (MIG) met een subsidie vanuit mijn ministerie. Dit instrument moet telers inzicht geven in de milieu-impact van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op bedrijfsniveau en kan, zodra beschikbaar, gebruikt worden als KPI voor doelsturing. De afronding van de MIG wordt voorzien aan het einde van het eerste kwartaal van 2026.

Deze inzet brengt Nederland ook onder de aandacht van de Commissie en andere lidstaten, met als doel draagvlak te creëren voor een vorm van doelsturing op dit dossier.

Voor wat betreft de aanpassing van de Nitraatrichtlijn heeft de Commissie aangegeven naar verwachting aan het eind van dit jaar met een evaluatieverslag te komen. In aanloop hier naartoe zet de Minister zich in om de meerwaarde van het aanpassen van de gebruiksnorm voor dierlijke mest onder het voetlicht te brengen, en bondgenoten te zoeken om deze aanpassing te bewerkstelligen.

De leden van de SGP-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van het voorstel van de EC om de beschermingsstatus van de wolf in de Habitatrichtlijn aan te passen. Zij hebben enkele vragen naar aanleiding van het BNC-fiche. Inmiddels is een voorstel voor nationale inpassing via het opnemen van de wolf op de lijst van «andere beschermde soorten» in bijlage IX bij het Besluit activiteiten leefomgeving ter consultatie voorgelegd. Deze leden horen graag welke ruimte provincies hebben voor beheer van de wolf in de situatie dat de Habitatrichtlijn is gewijzigd en de ter consultatie voorgelegde wijziging van de nationale regels (nog) niet is doorgevoerd. In het beleidskompasformulier wordt aangegeven dat dan alleen de specifieke zorgplicht geldt en dat dan sprake is van minder aangrijpingspunten voor toetsing en inkadering van gevallen waarin mag worden ingegrepen. Hieruit maken deze leden op dat in de situatie zonder aanpassing van de nationale regels meer ruimte is voor beheer van de wolf. Hoe moeten zij dit zien? Verder horen zij graag wat de stand van zaken is met betrekking tot de vaststelling van de nationale bijdrage aan de gunstige Svl van de wolvenpopulatie.

Antwoord

De verplaatsing van de wolf van bijlage IV naar bijlage V van de Habitatrichtlijn betekent dat de wolf niet langer als «strikt beschermd», maar als «beschermd» wordt beschouwd. Ook soorten die in bijlage V van de Habitatrichtlijn staan, gelden echter als soorten van communautair belang, waarvoor moet worden gestreefd naar het in een gunstige staat van instandhouding behouden of herstellen van deze soort. Daarvoor moeten dus ook de noodzakelijke beschermingsmaatregelen worden getroffen. Door deze aanpassing van de Habitatrichtlijn vallen wolven straks onder de bescherming van artikel 14 van de richtlijn. Dit artikel verplicht lidstaten om te zorgen voor het behoud van een gunstige staat van instandhouding. Lidstaten mogen van artikel 14 afwijken mits zij voldoen aan drie vereisten:

- er bestaat geen andere bevredigende oplossing;
- de afwijking doet geen afbreuk aan het streven naar een gunstige staat van instandhouding;
- er is sprake van een of meer van de genoemde rechtvaardigingsgronden (waaronder het belang van openbare veiligheid, volksgezondheid of een andere dwingende reden van groot openbaar belang).

In het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal) zijn deze vereisten uit de richtlijn vastgelegd. De soorten die onder dit regime vallen staan op de bijlage voor «andere beschermde soorten» (bijlage IX). Door de wolf toe te voegen aan de lijst met «andere beschermde soorten» wordt voldaan aan bovengenoemde vereisten van de Habitatrichtlijn. De wolf wordt hiermee weer onder het nationale beschermingsregime van de Omgevingswet gebracht, wat betekent dat voor het opzettelijk vangen of doden van wolven een omgevingsvergunning moet worden aangevraagd. Het verjagen van wolven is door het verlaagde beschermingsregime niet langer vergunningplichtig.

Zonder toevoeging van de wolf aan het bestaande basale nationale regime is het niet mogelijk te reguleren hoeveel dieren er gedood worden. Het is dan niet mogelijk te bepalen wat ongereguleerd doden doet met de staat van instandhouding. Daarmee kan niet worden voldaan aan de eis

van artikel 14 van de richtlijn. De regeling is ook nodig om de taken en bevoegdheden ten aanzien van het ingrijpen bij incidenten met de wolf op eenduidige wijze bij de provincies te beleggen. Als er geen basaal beschermingsregime is voor de wolf, kan de definitie van probleemwolf die de Staatssecretaris van LNV wil invoeren, nergens in de regelgeving bij aanhaken en is deze definitie betekenisloos. Tevens is de bescherming van de wolf noodzakelijk om een beroep te kunnen doen op de in de Omgevingswet voorziene financiële tegemoetkomingen voor wildschade bij door de wolf aangerichte schade.

Als zich de situatie voordoet dat de gewijzigde Habitatrichtlijn in werking is getreden en de AMvB nog niet van kracht is, dan valt het handelen jegens de wolf onder de specifieke zorgplicht, die is geregeld in artikel 11.27 van het Bal. Die zorgplicht houdt – kort gezegd – in dat van de initiatiefnemer van een activiteit die nadelige gevolgen kan hebben voor een soort, wordt verwacht dat hij zich inspannt om zelf te beoordelen of zijn handelen daadwerkelijk nadelige gevolgen heeft en ook hoe hij die gevolgen redelijkerwijs kan voorkomen of beperken. Het uitgangspunt van deze specifieke zorgplicht is dat handelingen met nadelige gevolgen voor in het wild levende planten en dieren achterwege worden gelaten. Enkel als het achterwege laten van de handeling redelijkerwijs niet kan worden gevergd, kan de handeling toch verricht worden. Hierbij dienen dan wel alle noodzakelijke maatregelen te worden genomen die in redelijkheid kunnen worden verwacht om nadelige gevolgen te voorkomen, te beperken of ongedaan te maken. Als blijkt dat de gevolgen echter onvoldoende kunnen worden beperkt, dient de activiteit achterwege te worden gelaten voor zover dit redelijkerwijs van de initiatiefnemer kan worden gevraagd in het licht van de te beschermen natuurbelangen. Deze open norm biedt echter te weinig zekerheid voor degenen die incidenten bestrijden en biedt onvoldoende aangrijpingspunten voor gerichte sturing door de overheid. Een mindere bescherming dan voor andere zoogdieren geldt, is ook in internationaal verband niet goed uitlegbaar en juridisch kwetsbaar. Dit betekent dat in de genoemde eventuele tussenperiode het verstoren, vangen of doden van wolven op een zorgvuldige manier moet gebeuren.

Het onderzoek naar de gunstige referentiewaarde van wolven in Nederland wordt op korte termijn afgerond. De AMvB zal nog worden voorgehangen bij het parlement.

Vragen en opmerkingen van de leden van de CU-fractie en reactie van de bewindspersonen

De leden van de CU-fractie hebben kennisgenomen van de geannoteerde agenda en de overige brieven op de agenda. Zij hebben daarover enkele vragen en opmerkingen.

De leden van de CU-fractie zouden de Minister willen vragen in de Raad te pleiten voor voldoende afstemming tussen de Eurocommissaris voor Landbouw (Hansen) en de Eurocommissaris voor Milieu, Waterbestendigheid en een Concurrenterende Circulaire Economie (Roswall) bij de uitvoering van de EU-visie op landbouw.

Antwoord

De Visie is opgesteld, goedgekeurd en ondertekend door de gehele Commissie. De verschillende DG's van de Commissie, waaronder die van Eurocommissarissen Hansen en Roswall, hebben input geleverd en zijn akkoord gegaan met de Visie. De uitwerking van de aangekondigde wetsvoorstellen zal, afhankelijk van het onderwerp, door verschillende

DG's worden ontwikkeld en wederom worden afgestemd binnen de Commissie.

Deze leden herkennen zich in de positieve houding van het kabinet ten aanzien van de Europese landbouwvisie. Ook steunen deze leden de wens om te focussen op duurzaam bodembeheer als deeloplossing voor de uitdagingen. Zij vragen de Minister hierbij lef te tonen en het model van kringlooplandbouw niet onbenoemd te laten.

Antwoord

De Minister erkent de meerwaarde van duurzaam bodembeheer en het sluiten van kringlopen als deeloplossing voor de uitdagingen. In die hoedanigheid wordt ook ingezet op RENURE en het aanpassen van de gebruiksnorm voor dierlijke mest als een manier om nutriënten uit mest optimaal te kunnen benutten.

Deze leden vragen de Minister helder te definiëren wat er wordt verstaan onder «oneerlijke handelspraktijken». Deze leden verwelkomen in dat kader een ketengerichte aanpak op Europees niveau, waarbij boeren de ruimte en middelen krijgen om zorg te dragen voor milieu en landschap. Deze leden vragen de Minister zich in te zetten voor voldoende Europese middelen voor ecosysteemdiensten.

Antwoord

De oneerlijke handelspraktijken waar de Richtlijn Oneerlijke Handelspraktijken op ziet, zijn benoemd in deze Richtlijn (2019/633) in artikel 3. Dit betreffen verboden zoals het eenzijdig wijzigen van leveringsvoorwaarden, het te laat betalen, weigeren om de overeenkomst schriftelijk vast te leggen, betalingen verlangen die geen verband houden met de verkoop van de producten van de producent en (dreigen met) vergeldingsmaatregelen. De zwarte lijst bevat negen verboden gedragingen, die per definitie onrechtmatig zijn. Daarnaast is er een grijze lijst die zes gedragingen bevat die verboden zijn, tenzij de producent en afnemer hier onderling zelf afspraken over maken. De oneerlijke handelspraktijken betreffen allemaal gedragingen in de verkooprelatie tussen producent en afnemer. Wat betreft de ecosysteemdiensten streeft de Minister er ten algemene naar om ook via het volgende GLB boeren beter te belonen voor de ecosysteemdiensten die zij leveren. Op dit moment pleit de Minister voor voldoende ruimte in Europese regelgeving en kaders om dat ook te kunnen doen.

Ook vragen zij in lijn met de omslag naar bedrijfsgerichte doelsturing in te zetten op ruimte binnen de Nitraatrichtlijn om het werken met een stoffenbalans, naar voorbeeld van het Mineralen Aangifte Systeem (MINAS).

Antwoord

De Minister deelt deze wens van de leden van de ChristenUnie en zet zich in het kader van de evaluatie van de Nitraatrichtlijn in voor een aanpassing van de gebruiksnorm dierlijke mest, zodat meer ruimte ontstaat voor een bedrijfsspecifieke nutriëntenbalans. Op dit moment zie ik binnen het gebruiksnormenstelsel van de Nitraatrichtlijn voor het 8e Actieprogramma echter geen ruimte om met bedrijfsgerichte doelsturing af te wijken van de gebruiksnormen.

De leden van de CU-fractie hebben tevens enkele vragen aan de Staatssecretaris over de verlaagde beschermingsstatus van de wolf. Deze leden vragen de Staatssecretaris of het hiermee mogelijk wordt middels onderzoek een landelijk maximale populatie vast te stellen, rekening houdend met een gunstige Svl en maatschappelijke draagkracht.

Antwoord

De beschermingsstatus van wolven heeft geen invloed op het vaststellen van een maximale populatie. Hiervoor is allereerst een gunstige staat van instandhouding van wolven in Nederland nodig. Het onderzoek naar de gunstige referentiewaarde van wolven in Nederland wordt op korte termijn afgerond.

Ook vragen deze leden de Staatssecretaris multilateraal samen te werken om Europese wolvenroedels effectief te beheren. De wolf is immers niet aan grenzen gebonden.

Antwoord

Nederland heeft reeds het initiatief genomen tot samenwerking met omliggende landen (België, Denemarken, Duitsland, Frankrijk en Luxemburg). Het doel van deze samenwerking is enerzijds om gezamenlijk de staat van instandhouding van de gedeelde wolvenpopulatie te beoordelen, en anderzijds om door middel van uitwisseling van kennis en ervaringen te leren van elkaar. Deze multilaterale samenwerking is een lopende activiteit in het kader van de Landelijke Aanpak Wolven. Daarnaast voeren ik en mijn ambtenaren op verschillende niveaus gesprekken met onze counterparts uit andere lidstaten (o.a. Polen en Finland) over onze wolvenpopulaties en mogelijke samenwerking.

De leden van de CU-fractie vragen ten slotte de Minister rekening te houden met de gevolgen voor Oekraïne van beëindiging van de autonome handelsmaatregelen. Deze leden vragen de Minister om zich in te blijven zetten op gelijke productiestandaarden en de handelsbeschermingsmaatregelen flexibel te hanteren, overeenkomstig de mate waarin productiestandaarden overeenkomen. Ook vragen deze leden de Minister hierbij een gedegen afweging te maken tussen economische en geopolitieke belangen.

Antwoord

Het kabinet vindt het positief dat de Commissie met Oekraïne in gesprek is over verdere wederzijdse tarief liberalisatie onder het Associatieakkoord. Dit kan zorgen voor een meer permanente steun aan Oekraïne dan de huidige tijdelijke eenzijdige opschorting van importtarieven door de EU (de zogenaamde «autonome handelsmaatregelen»), doordat de wederzijdse verdieping meer toegang biedt tot elkaars markten. Het kabinet blijft daarbij ook inzetten op het overnemen van Europese regelgeving over EU-productiestandaarden door Oekraïne op langere termijn. Ook is het van belang voor het kabinet dat er een soepele overgang is tussen het mogelijk aflopen van de autonome handelsmaatregelen en de inwerking-treding van wederzijdse tarief liberalisatie. Hiertoe roept het kabinet binnen de EU ook op.